

PAP ÁGNES

Kelet és Nyugat találkozása – *East and West*, egy folyóirat és szerkesztői

„A Kelet az Kelet, a Nyugat az Nyugat, s a kettő soha nem találkozik.” Rudyard Kipling *A Kelet és a Nyugat balladája* című 1889-ben írt versének első sorát gyakran szokták idézni a keleti és nyugati világnézetet egymással élesen szembeállító és összeegyeztethetőségükben nem hívő szkeptikusok. Mások ugyanakkor ezzel a versorral próbálták igazolni az írónak a Brit Birodalom iránti elfogultságát és rasszista beállítottságát. A vers folytatása azonban ezt az állítást nem feltétlenül támasztja alá, hiszen harmadik sorában azt írja a szerző, „De nincs sem Kelet, sem Nyugat, sem határ, sem faj, sem születés.”¹

Rabindranath Tagore egész életét annak az eszmének szentelte, hogy megkísérje létrehozni a keleti és nyugati gondolkodásmód, a két világnézet egyfajta szintézisét, s 1901. december 21-én ennek szellemében tette le az alapkövét sántinikétani egyetemének, a Visva Bharatinak. *Nacionalizmus* című művében, ahol hosszasan elemzi a keleti és nyugati világ kapcsolatát, többek között ezt írta: „Figyelembe kell vennünk azt is, hogy Keletnek szüksége van Nyugatra. Különböző életlátásunkkal, amelyek az igazságról való különböző elgondolásainkra vezettek, kiegészítjük egymást. Ha igaz továbbá, hogy Nyugat szelleme, mint valami szélvihar vonult el szántóink fölött, úgy igaz az is, hogy élő magvakat hozott magával, amelyek halhatatlanok. És ha eljutunk Indiában odáig, hogy befogadjuk magunkba azt, ami a nyugati kultúrában tartós, úgy eljutunk egyszer abba a helyzetbe, hogy e két nagy világ között kiengesztelődést hozunk létre.”² Ugyanebben a művében utal Kipling versére is – bár az író nevének említése nélkül –, amikor a Brit Birodalom elnyomó politikáját e szavakkal jellemzi: „Miközben minden lehetőséget elzár előlünk és nevelésünket csak arra a minimumra korlátozza, amely egy idegen kormánynak a kormányzáshoz szükséges, lelkiismeretét e nemzet azzal nyugtatja meg, hogy cinikus bölcsességgel buzgón hirdeti, hogy Kelet Kelet és Nyugat Nyugat marad, és hogy ezek ketten sohasem lehetnek egygyé.”³ Tagore a két világnézet összebékítésében, összehangolásában a britekre valójában nem mint nemzetre, hanem csak

¹ Rudyard KIPLING: *verse*. Inclusive edition. 1885–1926. Garden City – New York, Doubleday, Page & Company, 1927, 268.

„Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet, / Till Earth and Sky stand presently at God's great Judgement Seat; / But there is neither East nor West, Border, nor Breed, nor Birth, / When two strong men stand face to face, though they come from the ends of the earth!” Tudomásom szerint a verset nem fordították magyarra.

² Rabindranath Tagore: *Nacionalizmus*, ford. BARTA Sándor, Wien, Fischer, 1922, 10–11.

³ TAGORE: i. m., 14–15.

mint egyénekre számított, akiket mint gondolkodókat nagyrabecsült, igazság- és szabadságszerető emberekként jellemzett, akik „érzéseikben tiszták, lényükben nyíltak, barátságukban hűek, cselekedeteikben becsületesek és megbízhatóak”.⁴ Tagore sántinikétani egyetemére ennek szellemében igyekezett nyugati tudósokat is megnyerni, Magyarországról például Germanus Gyulát, akit az iszlám tanszék felállításával bízott meg. Germanus feleségével, Hajnóczy Rózsával együtt három évet töltött Indiában 1929–1932 között.

Ugyanabban az évben, 1901-ben, amikor Sántinikétanban lerakták a Visva Bharati alapkövét, újtára indult Bombayban (ma Mumbai) egy folyóirat *East and West* címmel. A havilap húsz évig, 1901-től 1921-ig létezett, Bombayban adták ki, de Simlában, M. Munzur Ali nyomtatta a hadsereg nyomdájában.⁵ Két szerkesztője volt, az alapító Behramji M. Malabari, aki 1912-ben bekövetkezett haláláig szerkesztette a lapot. Őt Sirdar Jogendra Singh követte a szerkesztői székben, aki elődje nagysága előtt azzal tisztelgett, hogy életéről és pályájáról könyvet írt.⁶ A folyóirat angol nyelven jelent meg, így egyaránt számított az angolul értő, olvasó indiai és az Indiában élő, a lap szellemiségét magáévá tenni tudó brit közönség figyelmére. Közülük szerveződött az a kör is, akikre Umrao Singh Sher-Gil – mindkét szerkesztő közeli jó barátja – utalt Jászai Marinak írt egyik levelében.⁷

A párszi Behramji Malabari, aki kiváló költő, író, lapszerkesztő volt, és társadalmi reformerként nagy elismertséget szerzett, 1853-ban Barodában (ma Vadodara) született. Amikor apját, Dhunjibhai Mehtát – aki a barodai Gaekvár⁸ szolgálatában állt tisztviselőként – elvesztette, anyjával visszaköltöztek annak szüleihez Szuratba. Anyja nemsokára újból férjhez ment egy gyermektelen kereskedőhöz, Merwanji Malabarihoz, aki adoptálta és nevére vette a gyermeket. Behramji Malabari Szuratban végezte tanulmányait, itt is érettségizett az Irish Presbyterian Mission School-ban. 1871-ben költözött Bombayba, ahol családot alapított és megkezdte újságírói és szerkesztői pályáját. Először a *Times of India* című lapnál dolgozott, majd az *Indian Spectator*nál, ahol előbb egy rovatot kapott, 1880-tól 1900-ig pedig a lap szerkesztője is lett, amíg a lap be nem olvadt a *Voice of Indiába*. Szerkesztői munkája során befolyásos barátokra, pártfogókra talált. Az *Indian Spectator* fenntartásában Dinshaw Wacha támogatására számíthatott, míg a *Voice of India* szponzorálásában

⁴ TAGORE: i. m., 12.

⁵ A kolkatai Indian National Library katalóguscéduláján szerepel ez az adat, amelyen csak Simlát és Munzur Ali nevét tüntették fel, de Malabari és Jogendra Singh, mint szerkesztők, nem szerepelnek rajta.

⁶ Sirdar JOGENDRA SINGH: *B. M. Malabari. Rambles with the pilgrim reformer*, London, J. Bell and sons Ltd., 1914, archive.org/details/bmmalabarioosing (a megtekintés dátuma: 2017.06.19.).

⁷ Umrao Singh Sher-Gil és felesége levelei Jászai Marinak, OSzK, Kézirattár, Levelestár, 20. számú levél, 1921. december 29. Levelezésükről részletesebben ld. PAP Ágnes: „Umrao Singh Sher-Gil és felesége levelei Jászai Marihoz.” In: *Az identitás forrásai. Hangok, szövegek, gyűjtemények*. Szerk. BOKA László, FÖLDESI Ferenc, MIKUSI Balázs. Budapest, Bibliotheca Nationalis Hungariae – Gondolat, 2012. 151–161. (Bibliotheca Scientiae et Artis, sorozatszerk. BOKA László)

⁸ A Gaekvár a barodai maharádzsa dinasztia családi neve és egyúttal címe is volt.

többek között Dadabhai Naoroji, az Indiai Nemzeti Kongresszus egyik alapítója és vezetője volt segítségére. Első verseskötete megjelentetését Dr. John Wilson, a nyugat-indiai misszionárius oktatás egyik vezetője tette lehetővé.

Malabari 1901-ben indította útjára az *East and West* magazint havilap formájában. Világlátását alapvetően befolyásolta a tanuló évei alatt kapott brit oktatás, éppen ezért fontosnak tartotta és szorgalmazta a gyarmatosítók és a Brit Birodalom indiai alattvalói közötti megértés elősegítését. Malabari a társadalmi reformok szószólója lett, miután a nyugati oktatás szemüvegén át vizsgálta meg az indiai társadalmi berendezkedést, a varnarendszert, amit elutasított. Különösen a nők helyzetén igyekezett változtatni jogaik kiterjesztésével. Elítélte a gyermekházasságot, az özvegyek újraházasodását pedig támogatta. E számára elsődleges fontosságú témával foglalkozott 1887-ben megjelent *Infant marriage and enforced widowhood in India* című kötetében, amely Bombayban látott napvilágot. Ugyancsak a gyermek-házasságok problémáját tárgyalta *An appeal from the daughters of India* című 1890-ben Londonban megjelent könyvében. Ugyanakkor nem adta a nevét egyetlen politikai párt-hoz vagy szervezethez sem, nem harcolt India függetlenségéért, ezért társadalmi reformjainak támogatásában egyaránt számíthatott a brit politikusokra, de a patiljai, gváljari és bikánéri maharádzsákra is. A lovagi címet viszont visszautasította. Malabari reform elképzelései a *Pesti Napló* egyik cikkének köszönhetően Magyarországon is ismertté váltak, legalábbis a lap olvasóinak körében. A tárca szerzője többek között ezt írta róla: „A gyermek-házasságok szörnyű divatjának azonban most egy nagy ellensége támadt, egy merész hindú reformátor, Behramji Malabari, a kiváló tudós, író és költő, aki mostanában Párizsba jött, s ez alkalomból sokat foglalkoztak a lapok vele és a veszedelmes hagyománnyal is, amelynek leküzdése életcélját képezi. Malabari már számos könyvet írt a nőkérdésről, India legnagyobb bajának jelentve ki azokat. A hindúk ősi törvényei Malabari mellett szólnak, mert ez a gonosz divat csak később kapott lábra.”⁹

Egyik életrajzírója s a szerkesztői székben őt követő Jogendra Singh, az *East and West* alapításáról így írt Malabariról szóló könyvében: „Ő [Malabari] arra vágyott, hogy médiumot biztosítson az indiaiak és az anglo-indiaiak baráti véleménycseréjére, s bár azt nem tudta elérni, hogy ezt az elgondolását napilap formájában valósítsa meg, 1902-ben¹⁰ elindította az *East and West*et, azzal a nem titkolt céllal, hogy közelebb hozza egymáshoz a Keletet és a Nyugatot. A magazin a két ország legkiválóbb embereinek jóváhagyásával és aktív közreműködésével kezdte el működését. Egyrészt Argyll hercege és Sir Charles Dilke, másrészt Barodá Gaekvárja, Gváljar és Bikánér maharádzsái is a lap közreműködői voltak. A magazin hasznos célt szolgált, de nehezen érte el alapítója szándékát.”¹¹

A magazin mindegyik száma mintegy 120 oldalnyi terjedelemben aktuális társadalmi és politikai kérdésekkel, vallástörténettel foglalkozott, általában tucatnyi

⁹ „Gyermek-házasságok Indiában.” *Pesti Napló*, 1896. szeptember 12., 17–18.

¹⁰ A lap első száma 1901 novemberében jelent meg.

¹¹ Sirdar JOGENDRA SINGH: i. m., 59.

cikket foglalt magában, meghatározó, reformnézeteket valló indiai és angol szerzőktől egyaránt. A folyóirat hamarosan szépirodalmi művekkel, folytatásos regények, esszék, műfordítások közreadásával bővült, gazdagodott. Az egyes számok végén állandó rovatként kaptak helyet a szerkesztői jegyzetek, aktuális események, a harmadik számtól kezdve pedig az olvasói levelek. A magazin egyes számain kötettség, sorszám, hónap és évszám szerepel. Minthogy a sorszámozás folyamatos, a hivatkozásoknál az évszámmal és a hónappal adom meg a cikkek pontos helyét. Az első néhány szám írásai között vannak olyanok, amelyek már a címükben is utalnak a sürgető reformokra, illetve az oktatás fontosságára hívják fel a figyelmet.¹²

Az első szám első cikke Sir Charles Dilke a parlament indiai ügyeit tárgyaló írása volt.¹³ Ugyanebben a számban Sir Alex Miller is a parlamenttel, annak hatáskörével foglalkozott.¹⁴ A közvetlenül ezt követő írás Max Müller Indiához fűződő kapcsolatait taglalta P. C. Mozumdar tollából.¹⁵ Malabari személyesen ismerte Max Müllert, akivel jó barátságot ápolt, 1881-ben gudzsaráti, maráthi, bengáli és hindi nyelvekre fordította le Müller a Hibbert Lectures-ben megjelent előadásait. Az *East and West* 1903. márciusi és áprilisi számaiban két részben jelent meg a „Recollections of Max Müller and his Hibbert Lectures” című tanulmány, amelynél a szerzőt ugyan nem tüntette fel a magazin, de nagyon valószínű, hogy Malabari írta.¹⁶ Max Müller *My Indian Friends* című könyvében egy fejezetet szentelt Malabarinak,¹⁷ melyben hálaival említette, hogy Malabari magára vállalta *On the Origin and Growth of Religion* címet viselő előadásainak fordítását és terjesztését. Malabari többször járt Angliában, hogy támogatást szerezzen munkájához és szimpátiát keltsen reformjai iránt, és minden bizonnyal egy ilyen alkalommal találkozott Max Müllerral is Oxfordban, aki viszont soha nem járt Indiában. Müller előbb idézett művében részletesen bemutatta Malabari társadalmi reformtevékenységét, és szerencsés embernek nevezte, hogy megérhette jó néhány célja megvalósulását, munkája gyümölcsének beérését, például a gyermek-házasságok megakadályozását.¹⁸ Külön kiemelte, hogy Malabari e téren erős ellenállásba ütközött, mert bár Indiában is sokan szimpatizáltak vele, de a hindúk nehezen fogadták el, hogy egy párszi, egy kívülálló oktassa ki őket.¹⁹ Az *East and West*ben azonban nem ő írt erről a témáról, a magazin G. M.

¹² Rai Bahadur Baij NATH: „Reform movements in India” 1902. febr. 375–385; K. S. RAU: „Social and Political Reform.” 1902. febr. 423–428; C. W. WISH: „Police Reform in India.” 1902. febr. 395–410; Principal SELBY: „University Education in India.” 1901. nov. 45–56; H. H. M. of Baroda: „The Education of Indian Princes.” 1902. jan. 243–249.

¹³ Sir Charles DILKE: „Indian Affairs in Parliament”. 1901. nov. 1–4.

¹⁴ Sir Alex MILLER: „The Extra-Territorial Authority of Parliament” 1901. nov. 83–91.

¹⁵ P. C. MOZUMDAR: „Prof. Max Müller’s Relations to India.” 1901. nov. 92–96.

¹⁶ 1903. márc. 327–338; 1903. ápr. 475–482.

¹⁷ F. Max MÜLLER: *My Indian Friends*. Asian Educational Services. New Delhi, Madras, 1993. 120. A könyv elektronikusan is hozzáférhető: archive.org/details/auldlangsynemyino2mull (a megtekintés dátuma: 2017.10. 12).

¹⁸ id. mű. 117

¹⁹ id. mű. 114.

Tripathi háromrészes tanulmányát közölte az ősi hindú törvények által megfogalmazott házassági formákról, amelyek igazolták Malabari nézeteit.²⁰

1876-ban jelent meg Malabari *The Indian Muse in English Garb* című műve,²¹ melyet Angliában is igen jól fogadott a közönség, különösen az angol költő, Alfred Tennyson. Talán ennek köszönhető, hogy a szerkesztő az *East and West* magazin mottójául egy Tennyson-idézetet választott, a költő *In Memoriam A. H. H.* című, 131 darabból álló versfüzéréből a 94-ik darab utolsó versszakának végét.²² Tennyson e műve rendkívüli hatással volt korára.

A folyóiratban magyar vonatkozású írásokat is találhatunk. Elsőként Vámbéry Ármintól, aki maga is behatóan foglalkozott a nyugati és keleti kultúrák egymásra hatásával, 1892-ben a *Budapesti Szemlé*ben jelent meg *Az európai műveltség jövője Indiában* című cikke,²³ 1906-ban pedig *A Nyugat kultúrája Keleten* címmel írt könyvet,²⁴ amely egyidejűleg németül és angolul is napvilágot látott.²⁵ Az *East and West*ben ezúttal nem indiai témáról írt, cikke *Turkey and Central Asia* címmel jelent meg 1903-ban.²⁶

A magazin helyet adott az indiai történelem és kultúra felfedezésében nagy szerepet játszó angol tudósokról írt tanulmányoknak is. Sir William Jones-ról Evelyn Martinengo-Cesaresco írt hét részből álló tanulmányt, amelyet a magazin 1906 januárjától júliusáig közölt. James Prinsep-ről pedig Vincent A. Smith publikált egy cikket az 1906. júliusi számban.²⁷ Ugyanebben az évben Stein Aurél kötetéről és kutatásairól is olvashattak az érdeklődők. A folyóirat 1906. novemberi számában a Stein által fordított *Kalbana: Rajatarangini* című kötetet H. Bruce ajánlotta az olvasók figyelmébe.²⁸ És ugyancsak 1906-ban a decemberi számban jelent meg Stein Aurél közép-ázsiai felfedezéseiről Bruce *Central Asian Discoveries* című cikke.²⁹ A magazin brit szerzői között találhatjuk, mások mellett, J. N. Farquhar brit miszcionáriust is, aki orientalistaként a modern hindú irányzatokkal foglalkozott, de a folyóiratban Biblia-kritikával kapcsolatos cikket írt.³⁰ H. G. Rawlinson történész

²⁰ G. M. TRIPATHI: „Marriage Forms under Ancient Hindu Laws.” 1901. dec. 176–188; 1902. jan. 296–302; 1902. febr. 363–374.

²¹ archive.org/details/indianmuseinengoomalagoog (a megtekintés dátuma: 2017.10.12.).

²² „And East and West, without a breath / Mixt their dim lights, like life and death / To boraden into boundless day.” „In Memoriam A. H. H.” In: *Poems of TENNYSON 1829–1868*, With an Introduction by Sir Herbert WARREN. London, Oxford University Press, Humphrey Milford. 1929. 374–376. Nem találtam magyar fordítást a vershez.

²³ 72. köt., 161–192.

²⁴ Budapest, MTA, 1906.

²⁵ *Westlicher Kulturinfluss im Osten*, Berlin, Reimer, 1906; *Western Culture in Eastern Lands*, London, John Murray, 1906.

²⁶ 1903. jan. 45–52.

²⁷ 1906. júl. 635–639.

²⁸ 1906. nov. 1088–1099.

²⁹ 1906. dec. 1188–1199.

³⁰ „The Church and Biblical Criticism.” 1902. okt. 1313–1321.

professzor a buddhizmusról írt tanulmányával képviseltette magát a lapban,³¹ öt évvel később India és a nyugati világ kapcsolatáról jelent meg kötete.³² C. F. Andrews-nak, aki Rabindranath Tagore és Mahatma Gandhi közös jó barátja volt, először egy verse jelent meg a lapban,³³ majd a következő évben egy cikke.³⁴ A tanulmányok mellett a recenzióknak is jutott hely a folyóiratban. Így a már említett *Kalbana*-fordítás kritikája mellett, Jogendra Singh *Nasrin* című kötetét Krishnalal M. Jhaveri,³⁵ míg Fitzgerald Omar Khayyam-fordítását B. Mustafa Ali Khan ajánlotta az olvasók figyelmébe.³⁶

Jogendra Singh, a folyóirat későbbi, Malabárit követő szerkesztője 1877. május 25-én született. Nagyapja Ranjit Singh seregében szolgált. Jogendra Singh is a szikh közösség kiemelkedő tagja lett, politikai karrierje mellett íróként is elismerést vívott ki. 1926-ban, amikor Baktay Ervin felkereste őt, éppen a Pandzsáb mezőgazdasági minisztereként tevékenykedett. Baktay többször is említette őt cikkeiben, *A Magyarság* című napilapban a következőket írta róla: „A miniszter nagyszabású, modern ember, különben nemcsak politikus, hanem kitűnő és ismert író is; *Nur Dzszebán*, *Naszrin* és *Kamla* című regényei méltán keltettek feltűnést egész Indiában.”³⁷ Pandzsáb gazdasági jövőjéről vallott elképzelései Baktaynak eszébe juttattak „egy másik államférfit, egy másik nagy gondolatú, a napi apró-cseprő politikai kérdéseken túltekintő, jövőépítő férfit, Széchenyi István grófot.” Az *Ujság* olvasóközönségének pedig azt írta róla, hogy „a miniszter ismert regényíró és a költők köztiszteletben álló patrónusa, asztalánál a hivatalos és rendesen igen száraz személyiségeken kívül írók, tudósok és tanárok is szerepelnek.”³⁸ Jogendra Singh az 1930-as években *Khalsa Review* címmel havi lapot adott ki, és Sunder Singh Majithia-val, Umrao Singh testvérével együtt megalapította a Khalsa Nemzeti Pártot is, amely az 1937-es választásokon győzelmet aratott a szikhiek körében. 1942-ben az Alkirály végrehajtó tanácsának első szikh tagja lett. Malabarival ellentétben őt kétszer is lovaggá ütötték, először 1929-ben, másodszer 1946-ban, abban az évben, amikor meghalt. Érdekes, hogy Jogendra Singhről írt fenti cikkeiben Baktay nem említi vele kapcsolatban az *East and West* magazint, pedig tíz évvel később, 1937-ben azonos címmel indított itthon egy folyóiratot. A Baktay által kiadott *Kelet és Nyugat* azonban lényegesen szerényebb, mintegy harmad akkora terjedelemben jelent meg, összesen két számot ért meg. Célja a magyarok Kelet iránti érdeklődésének tényekkel alátámasztott, tudományosabb igényű szolgálata volt, amelyet a szerkesztő e szavakkal ajánlott az olvasóknak: „A „Kelet és Nyugat” azt a feladatot tűzte maga elé, hogy a Kelet általános megismertetését szolgálja, megbízható

³¹ „The Truth About Buddhism.” 1911. szept. 788–794.

³² *Intercourse between India and the Western World*, Cambridge, Univ. Pr., 1916.

³³ „War and Pace”, 1910. márc. 273.

³⁴ „From the East – and from the West”, 1911. jan., 37–42.

³⁵ 1909. aug. 777–780.

³⁶ „Fitzgerald’s Rubaiyat of Omar Khayyam” 1910. febr. 144–152.

³⁷ „Mezőgazdaság Panydzsábban.” *Vasárnap. A Magyarság mellélete*, 1926. november 7. 33.

³⁸ „Keleti levelek. A szimlai szezon vége.” *Ujság*, 1927. okt. 2. 42.

útmutató legyen a Kelet világnézeteinek, kultúráinak, vallásainak, bölcseleteinek, művészetének, irodalmának, fejlődési útjainak – röviden: egész életének – területén, s ugyanakkor igyekezzék közelebb hozni ezt a sokszor idegennek tetsző, távoli világot a nyugati gondolkozásmódhoz.”³⁹ Megszűnésében talán az is közrejátszott, hogy a lap megjelenését elsősorban az olvasói előfizetésekre alapozták.

Jogendra Singh először egy újságáruson keresztül szerzett tudomást az *East and West* magazincról. Éppen Dél-Indiában utazgatott, amikor Madrászban (ma Chennai) egy ügynök a kezébe adta a lap egyik példányát, és arra kérte, hogy fizessen elő rá. Jogendra Singh örömmel tett eleget a kérésnek és megadta a címét. A magazin azonban csak nagy késéssel érte el megrendelőjét, mert előtte „beutazta” szinte egész Indiát. A lap szerkesztőjéről, Malabariról barátja, Sirdar Umrao Singh Sher-Gil mesélt neki. Sher-Gil géniuszként és nagy társadalmi reformerként jellemezte őt. Ő és Malabari véletlenül kerültek kapcsolatba, amikor Sher-Gil Nawab Zulfiqar Ali Khannal együtt ugyanazon a hajón utaztak Angliába, amelyiken Malabari és fia. Találkozásuk, megismerkedésük szoros, és életük végéig tartó barátságot eredményezett, s e baráti körnek később Jogendra Singh is tagja lett. Malabariról szóló könyvében Jogendra Singh idézi Umrao Singh megállapítását, aki Háfiz soraival jellemezte Malabari hitvallását.⁴⁰

Umrao Singh már a kezdetektől fogva rendszeresen publikált az *East and West* magazinban. 1902 júniusában *Dust* címmel jelent meg egy rövid írása,⁴¹ két évvel később pedig Devendra Nath Tagore-nál, a költő apjánál tett látogatásáról számolt be.⁴² De írt többek között Guru Nánakról,⁴³ és hosszabban a jóga-elméletről is.⁴⁴ 1908-tól kisebb fordításait közölte a lap, amelyeket eleinte csak a szignójával (U.S.) látott el.⁴⁵ Muhammad Iqbaltól először az 1909. októberi számban adták közre fordítását,⁴⁶ szintén csak a szignójával, s majd jóval később, a magazin utolsó, 1921-es évfolyamában fordított újabb verseket tőle. 1910-ben *Love versus Knowledge or Oodho, the Messengers* címmel és U. S. szignóval ellátva közölte a lap egyik versét,⁴⁷ 1912-ben azonban már Umrao Singh névvel jelent meg *The Hill of Frenzy* című költeménye.⁴⁸ Umrao Singh külföldről is küldött cikkeket, fordításokat a lapba, Háfiz-fordítását például Missouriból postázta 1911-ben.⁴⁹ 1915-ben pedig Budapestről küldte el írá-

³⁹ „Kelet és Nyugat” 1937. január, I.

⁴⁰ Sirdar JOGENDRA SINGH: id. mű 181. „Do what you like, but do no injury to another; For in my religion there is no sin greater than this.” Sajnos a vershez nem találtam magyar fordítást.

⁴¹ 869–870.

⁴² „A Visit to the Venerable Devendra Nath Tagore.” 1904. máj. 520–521.

⁴³ „The Shroud of Nanak.” 1905. jún. 677–678.; „Milk or Blood.” 1908. jún. 620–621.

⁴⁴ „The Yoga Theory of Knowledge and its Positivism.” 1907. okt. 982–986.

⁴⁵ „Yashoda’s Song to Child Krishna.” 1908. nov. 1144; „I Knew Not. Translated from Hayat’s Hinausi-ani Gazal.” 1908. dec. 1248.

⁴⁶ „Star. Traslation of a Poem by Shaikh Mohammed Iqbal.” 1909. okt. 941.

⁴⁷ 1910. jún. 545.

⁴⁸ 1912. febr. 158–160.

⁴⁹ „From an Ode of Hafiz.” 1911. dec. 1086–1087.

sát *Reverie* címmel.⁵⁰ Érdekes, hogy korábban már szintén jelentkezett egy hasonló, rövid lírai, az érzéseit, álmait megörökítő írásával.⁵¹ S bár a világháború alatt, amikor Budapesten illetve Dunaharaszton élt felesége családjánál, nem tudott több cikket, fordítást küldeni, de 1921-ben, visszatérve Indiába, újból aktívan kapcsolódott be a magazin életébe. Ekkor jelent meg a folyóiratban Petőfi Sándor huszonhét versének angol fordítása az ő átültetésében, amelyeket a lap három részletben közölt.⁵² Umrao Singh Magyarországon töltött évei alatt ismerkedett meg Jászai Marival, a Gottesmann család régi barátjával, s a színésznő Petőfi iránti rajongása inspirálta őt arra, hogy angolra fordítsa Petőfi néhány költeményét. A legtöbb Petőfi-vers, amit Sher-Gil lefordított, 1846-ban keletkezett. Fordításai prózafordítások, ha nem is teljesen nyersfordítások, tartalomhűek, ugyanakkor nem formahűek. A versek közül az *Ideál és való* fordítása különösen figyelemreméltó, mert Muhammad Iqbal ennek hatására írta meg *To Petőfi* című versét, aminek kéziratát Jászai Marinak is elküldte Umrao Singh a saját angol fordításával együtt. A költemény kéziratából kettő az OSzK Kézirattárában található.⁵³ Ugyancsak 1921-ben fordította Sher-Gil angolra Bhartri Hari egyik versét,⁵⁴ később Nárada aforizmáit,⁵⁵ amelyekről tanulmányt is írt,⁵⁶ míg a folyóirat októberi számában Iqbal egyik versét ültette át angolra,⁵⁷ és a decemberi számban is lefordította egyik perzsa ódáját.⁵⁸ Iqbal költészetéről az első angol nyelvű monográfiát, amely 1922-ben jelent meg, a már korábban említett Zulficar Ali Khan jegyezte, előszavát pedig Umrao Singh írta.⁵⁹ 1930-ban Zulficar Ali Khan egyébként Magyarországon is járt, ahol a *Pesti Hírlap*nak adott interjút, melyben az újságíró kérdésére, hogy ki a legnagyobb költőjük, természetesen Iqbal nevét említette.⁶⁰ Három évvel később a La Fontaine Társaság Iqbalt is meghívta Budapestre, s bár ő sajnos nem tudott eljönni, de távollétében megválasztották a Társaság kültagjává,⁶¹ és a tiszteletére rendezett matinét is megtartották, melyről a *Budapesti Hírlap* számolt be.⁶²

⁵⁰ 1915. jún. 573–575.

⁵¹ „A Reverie Pantheistic.” 1908. máj. 448.

⁵² 1921. aug. 84., 106; nov. 45–53; dec. 45–48. A fordításokról részletesebben lásd: PAP Ágnes: „Petőfi Indiában.” In: *Fordítás, tolmácsolás, értelmezés – Nyelvi és irodalmi fordítás.* (Szerk. MIKUSI Balázs – RÓZSAFALVI Zsuzsanna – SIRATÓ Ildikó), Bp., Bibliotheca Nationalis Hungariae – Gondolat Kiadó, 2017. [Bibliotheca Scientiae et Artis IX. – sorozatszerk. BOKA László], 79–89.

⁵³ OSzK, Kézirattár, Analekta 2452.

⁵⁴ „From Bhartrihari” 1921. jún. 25.

⁵⁵ „Narada’s Aphorisms on Devotion.” 1921. jún. 32–38.

⁵⁶ „Theory and versus Knowledge (Narada Sutras).” 1921. szeptember, 86–95.

⁵⁷ „The New Moon.” 1921. okt. 69–70.

⁵⁸ „From a Persian Ode of Iqbal.” 1921. dec. 116.

⁵⁹ Zulficar Ali KHAN: *A Voice From The East on The Poetry of Iqbal.* Foreword by Umrao Singh. Lahore, Mercantil Press, 1922. rekhta.org/ebooks/a-voice-from-the-east-the-poetry-of-iqbal-zul-fiqaar-ali-khan-ebooks (a megtekintés dátuma: 2017.10.20.)

⁶⁰ Pesti Hírlap, 1930. november 8. 5.

⁶¹ *Budapesti Hírlap*, 1933. március 19, 11.

⁶² *Budapesti Hírlap*, 1933. március 28, 7. A matinén Baktay Ervin, Germanus Gyula és Londez Elek is

Jogendra Singh eleinte levélben tartotta a kapcsolatot Malabarival, aki számos hasznos tanáccsal segítette, egyengette írói pályáját. Személyesen csak két-három év múlva találkoztak, és attól kezdve igazi baráti viszony alakult ki közöttük. Jogendra Singh kezdetben cikkeket küldött a lapba, első írásában az indiai rendőrséggel foglalkozott,⁶³ majd a mughal uralkodó, Nagy Akbar leghívebb embereiről, birodalma meghatározó személyiségeiről jelentek meg cikkei,⁶⁴ 1905-ben pedig a szikhizmus egyes aspektusairól írt.⁶⁵ Ezt követően regényeit a *Nur Jahant*, a *Nasrint* és a *Rasilit* folytatásokban közölte a lap. A *Nur Jahan* első részlete 1905 novemberében jelent meg, míg az utolsó 1906 júliusában. A *Nasrint* 1907 januárjától kezdték közölni és 1908 augusztusában jelent meg a vége, 1911 júniusától pedig a *Rasilival* folytatódott a sorozat. Ezeket később kötetben is megjelentette, az elsőként említett *Nur Jahant* Umrao Singhnek dedikálta.⁶⁶ Jogendra Singh és Malabari első személyes találkozására Bandorában került sor, ahová Umrao Singh is hivatalos volt. Jogendra Singh nagyra becsülte, a legnagyobb dolognak tartotta Malabari barátságát, ahogy Umrao Singhét is. „Az olyan emberek barátsága, mint Umrao Singh, Malabari és Nawab Zulfiqar Ali Khan, ragyogóbbá teszi a világot, és minőségivé teszi az életet.”⁶⁷ E jelentőségteljes, emlékezetes találkozást követően ők négyen minden évben együtt töltötték a szabadságukat Bandorában, Láhórbán, Simlában vagy Kolkatában. Egy ilyen alkalommal, 1912 nyarán Simlában történt, hogy Malabari váratlanul rosszul lett és meghalt. Az *East and West* szerkesztését ezt követően Jogendra Singh vette át, aki elődje szellemiségét hűen megtartotta. A magazin a nagylelkű támogatásokon kívül kereskedelmi hirdetésekéből is finanszírozta működését. Az *East and West* utolsó, 1921-es évfolyamában például így ajánlották a hirdetőik figyelmébe a lapot: „Az East and West küldetése, hogy nagyobb megértést eredményezzen a különböző fajú és hitű emberek között. Az életet, mint egészet vizsgálja és minden nemzet szimbiózisára törekszik. Az East and West állandó kapcsolatot biztosít az olvasóknak a magasztos eszmékkal. India vezető folyóirata, amely minden otthonba és minden irodába eljut. Az East and West számít érdeklődésére, ha azt szeretné, hogy termékeit megfelelőképpen mutassák be az indiai piacokon. A lapot mindenki olvassa – ázsiaiak és európaiak egyaránt.”⁶⁸

Jogendra Singh nemcsak arra törekedett, hogy az indiaiak és az Indiában élő angolok olvassák és írjanak lapjába, de egy olvasókört is szervezett, ahol rendszeresen tartottak előadásokat az érdeklődőknek. Umrao Singh, ahogy Jászai Marinak írt leveleiből tudhatjuk, többször is tartott előadást a körben, Indiába való visszaérkezése után például a Magyar Tanácsköztársaságról szerzett benyomásairól számolt

.....
részletet.

⁶³ „The Indian Police.” 1902. aug. 1090–1093.

⁶⁴ „Raja Todar Mal.” 1903. dec. 1371–1381; „Abul Fazel.” 1904. máj. 440–456; „Raja Man Singh.” 1905. jan. 17–27.

⁶⁵ „Certain Aspects of Sikhism.” 1905. jún. 593–605.

⁶⁶ archive.org/details/NurJahanTheRomanceOfAnIndianQueen (a megtekintés dátuma: 2017.10.20.)

⁶⁷ Sirdar Jogendra SINGH: id. mű, X.

⁶⁸ A hirdetés külön számozatlan oldalon jelent meg.

be.⁶⁹ Egy másik alkalommal valószínűleg ugyanebben a körben Szirbik Antalról, egy általa pártfogolt magyar íróról értekezett, akinek *Írások* című művének angol nyelvű kiadásához Simlában írt bevezető sorokat.⁷⁰ A már említett Petőfi-fordításáról a magyar lapok is beszámoltak, elsőként a *Világ*, amelyben sógora, Baktay Ervin írt Umrao Singh nagyszerű teljesítményéről.⁷¹ Cikkében Baktay a magazinról így írt: „a modern hindúk egyik előkelő, angolnyelvű folyóirata, az East and West, mely Bombayban jelenik meg, de Hindusz tánban szerkesztik, a legjelentősebb hindusz táni írók közreműködésével.” Később a *Magyar Bibliofil Szemlé*ben is utalt a folyóiratra,⁷² de itt, valamilyen oknál fogva, téves adatokat írt róla, amikor azt állította, hogy a fordításokat Láhórban, 1922-ben tette közzé az *East and West*. Sajnos a folyóirat 1922-ben már nem jelent meg, bár Jogendra Singh azt tervezte, hogy ha nem is havilap, de negyedéves folyóirat formájában folytatni fogja a lap kiadását. Ezt a tervét az 1921. decemberi számban osztotta meg az olvasókkal.⁷³ Örömet fejezte ki, hogy már a szkeptikusok is elfogadták a világ gazdasági egységét, mert korábban a világ egységként való felfogásában csak kevesek értettek egyet. Ebben pedig szerinte kivételes szerepe volt az *East and West*-nek, amely közvetítette az üzenetet az embereknek, mintegy misszót töltve be ezáltal. Valószínűleg a lap megszűnésében az is közrejátszott, hogy Jogendra Singhnek, aktív politikusként, már nem maradt elég ideje ahhoz, hogy havilapot szerkesszen, de ígéretet tett az olvasóknak, hogy ha szeretnék, akkor negyedéves folyóiratként még tovább tudná szolgálni azt az eszmét, amit Malabari egykor elindított. Emellett persze erős pénzügyi háttérre is szükség lett volna a magazin folytatásához. Sajnos nem így alakult a helyzet, és a lap ezzel az 1921. decemberi számmal ért véget.

Rezümé

Az *East and West* magazint Behramji Malabari indította 1901-ben és 1921. végéig jelent meg. Bombayban adták ki, de Simlában nyomtatták. Malabari társadalmi reformerként szerzett hírnevet, ellenezte a gyermekházasságokat, és megengedte az özvegyasszonyok újraházasodását. Azzal a céllal alapította a magazint, hogy médiomot biztosítson az indiaiak és az Indiában élő angolok baráti véleménycseréjére, mindkét ország kiválóságainak aktív közreműködésével. A magazin mindegyik száma kb. 120 oldalnyi terjedelemben jelent meg, és a politikai reformokkal, társadalmi kérdésekkel, a vallással kapcsolatos cikkeket tartalmazott, később pedig irodalmi alkotásokkal és recenziókkal bővült. Malabari halála után, 1912-ben Jogendra Singh követte őt a szerkesztői székben. Ő is író volt, és hűségesen ragasz-

⁶⁹ Ld. a 6. sz. jegyzetet: Umrao Singh Sher-Gil és felesége levelei Jászai Marinak, OSzK, Kézirattár, Levelestár, 20. számú levél, 1921. december 29.

⁷⁰ SZIRBIK Antal: *Writings*. I. [Budapest, Budapesti Hírlap, 1924.] Magyarul: SZIRBIK Antal: *Írások*. I-III. Bev. Szirdár Umraosingh SHER-GIL. 2. kiad. Budapest, Tisza, [1929.]

⁷¹ „Petőfi versei Indiában.” *Világ*, 1922. márc. 3. 3.

⁷² „Gandhi, Tagore és Ikbál Magyarországról.” *Magyar Bibliofil Szemle*, 1924. júl.–dec. 3–4. 139.

⁷³ 1921. dec. 3–4.

kodott a folyóirat szellemiségéhez. Később egy olvasókört is szervezett a lap köré és tudósokat kért fel, hogy tartsanak ott előadásokat. 1921-ben Jogendra Singh azt tervezte, hogy a folyóiratot negyedévenként adja ki tovább, mert aktív pandzsábi politikusként nagyon lefoglalta a munkája. Sajnos ez a terve nem vált valóra, amelyben talán pénzügyi problémák is közrejátszhattak. A magazin írásai között néhány érdekes magyar vonatkozású cikket is találhatunk, például Vámbéry Ármin cikkét, H. Bruce írásait Stein Aurél felfedezéseiről és nem utolsósorban Petőfi néhány versének fordítását Umrao Singh Sher-Gil tolmácsolásában.

Kulcsszavak

East and West magazin, Pandzsáb, Rabindranath Tagore, Behramji Malabari, Jogendra Singh, Umrao Singh Sher-Gil, Stein Aurél, Vámbéry Ármin

Abstract

The Meeting of the East and the West – East and West, a Periodical and its Editors

East and West magazine was started by Behramji Malabari in 1901 and it survived until the end of 1921. The periodical was published in Bombay, but it was printed in Simla. Malabari achieved fame as a social reformer; he was against child-marriages and promoted the remarriage of widows. He founded the magazine with the aim of providing a forum for the friendly interchange of opinions between Indians and Anglo-Indians, with the active cooperation of some distinguished persons from the two countries. Each issue ran to about 120 pages and contained articles and reviews on political reforms, social problems, religions, and, later, literature. After the death of Malabari in 1912, Jogendra Singh became his heir as editor. He was also a writer and preserved faithfully the spirit of the periodical. Later he organised a readers club, and asked scholars to deliver lectures there. In 1921 Jogendra Singh, who was very busy as a politician in the Punjab, planned to continue the periodical in the form of a quarterly. Unfortunately, his aim was not realised, perhaps also due to financial problems. Among the pieces published in the magazine, there are some interesting articles related to Hungary and Hungarians; for example, an article by Ármin Vámbéry, another on the discoveries of Aurél Stein by H. Bruce, and, last but not least, the poems by Petőfi, which were translated into English by Umrao Singh Sher-Gil.

Keywords

East and West periodical, Punjab, Rabindranath Tagore, Behramji Malabari, Jogendra Singh, Umrao Singh Sher-Gil, Vámbéry Ármin, Stein Aurél